

Saša Pavček

Mokrocveteče rožice Talije

Dne 6. 12. 2018 se razveselim, šla bom na vajo! O, gledališka vaja, ljubezen moja! Tokrat ne na svojo, pač pa imam velik privilegij, ogledala si bom vajo za uprizoritev igre *Odhodi vlakov* na Mali sceni MGL, razlog: vabilo, naj napišem nekaj za gledališki list. Pisanja se, kaj pa vem ... Otepam se ga, zdi se mi, da ljudje danes v glavnem preletijo slike, pogledajo naslove, krepki tisk in čao! Pisec pa kar krepko dela, in če se mu posreči dobra misel, jo mimogrede brez kanca slabe vesti kdo mazne, stavčič plasira kot svoj, in je ponosen nase. Skratka, narobe svet! A tema gledališča me privlači, saj vse življenje voham odrski prah, teatarski znoj, šminke, puder, cigaretni dim, parfume igralk, postani vonj dvoran in tesnih vadbenih prostorov. Nakar mi povejo, da je bila režija prvotno zaupana Jerneju Šugmanu, ki si je besedilo tudi sam izbral. To me strezni, udari in postavi pred nalogo, ki jo čutim kot odgovornost, nujnost. Ko besedilo berem, ponovno vidim, kako je bil Jernej ves prepleten z gledališčem, (Je naključje, da je z očetom Zlatkom na odru MGL začel kariero z Mametovo igro *Življenje v teatru*?) Gotovo ga je tudi z režijskega pogleda privlačilo mojstrstvo igranja vrtoglave komedije in zakulisno življenje, ki s temnimi, a duhovitimi toni vdira v svet gledališča. Ostrmim nad končnimi replikami: *ko bomo umrli, bodo na naš pogreb prišli vsi*. Obide me tesnoba: je bila odločitev za to besedilo že Jernejevo nezavedno vedenje? Slutnja ali samo naključje? Naključij ni, pravijo modri, so samo ključi, s katerimi bi lahko odprli vrata naše zavesti in se zadržli. Kam? Proti komu? V nebo ali k ljudem? (Naj za trenutek odložimo svoje predrage telefone, pa čeprav bi ravno naredili dober selfi!) Kam naj torej uperimo našo pozornost? Igralec intuitivno pozna odgovor. Igralec se vedno posredno ali neposredno odpira publikli, jo nagovarja, najbolj takrat, ko oddaja energijo iz svojega jedra, ni nujno, da preko besede. Odpre se partnerju in odpira pogled v nebo. Ta pogled je hkrati tudi pogled vase, tako preverja resnicoljubnost. Samo na ta način je njegova igra organska in močna. Samo tako nosi sporočilo. Je kreator in posrednik, lovilc intuitivnih zaznav in hkrati je eno samo telo, ki se spontano odziva. Telo, ki žari.

Ko pridem na vajo, občutim vznemirjenje, a prav zanimivo, dosti manjše je, kot ga navadno doživljam, kadar pride nedomač človek gledat vajo, sama pa sem sredi ustvarjalnega procesa! To me živcira. Takrat sem namreč veliko bolj v ognju, v srhu, v vznesenem, stresnem in posebnem stanju sem, doživljam tudi strah, negotovost, odgovornost, hkrati pa čutim strast, vztrepetanje, ustvarjalni gon in

željo po igranju. Zato povsem razumem nekoliko vznemirjeno beganje igralcev okoli odra. Oba sta že pripravljena. Biti v stalni pripravljenosti je za naš poklic nujno. Težko, a nujno: biti na preži kot skakalec v vodo, vedno stati na deski in čakati na pisk, kdaj se lahko odrineš v pirueto. Mojca Funkl je v kostumu in maski, z lasuljo, všeč mi je, ob njej Primož Pirnat, prav tako že kostumiran, tudi on mi je všeč, in zazdi se mi, da je samo na videz bolj skuliran kot ona. Dobrodušna sta pa oba enako, dva topla, simpatična in dobra igralca, ki se mi v rahlem začudenju sicer prijazno nasmejeta, a takoj tudi zamahmeta: »Oh, še ne znava, še štirinajst dni je do premiere, prvič gremo skozi ...« Njuna glasova zvenita kot opravičilo, vnaprejšnje predvidevanje, da morda ne bo šlo vse tako, kot sta si želela. Pomislim, kako krhki smo igralci, kako razgaljeni v vsakem trenutku, svojo lastno občutljivost nosimo med ljudi in moramo prenesti vsak vbod in vsakršno božanje. In to navadno takrat, ko bi si želeli biti še malo samo drug z drugim ali v miru zgolj s sabo. Da bi zmanjšala obojestransko zadrego, ki se mi z zunanjimi očmi zdi nepotrebna, da bi se igralca otresla pretirane odgovornosti pred težko nalogo, da celotno predstavo že 14 dni pred premiero izpeljeta odlično in prepričljivo, se pohecam, da naj le pazita, da bosta dobra, ker jima sicer grozi izključitev iz Združenja dramskih umetnikov Slovenije! Smejimo se ... Vedno se na vajah veliko smejimo, to je blagodejno. V tem je tudi velik čar vaj in predstav.

Vaja se je začela s šepetanjem na odru, za katerega se zdi, da je privatno, pa je v resnici del igre. Šepetamo tudi mi v dvorani, zbrana je celotna ekipa, režiser, dramaturginja, scenografka in kostumografka, avtor glasbe. In šepetalka, ki pa ne šepeta, ona je tiho. Mi šepetamo. Narobe svet!

To šepetanje v dvorani me spomni na mnoge premiere, ko sem pred zaprto zaveso napeto čakala na nastop, hrup publike se sliši namreč pojačano, v glavi mi je vedno nekaj šumelo in spominjam se najbolj groznega čakanja na začetek: zmagovalka je pa premiera Strniševega *Samoroga!* Pred začetkom so bile še neke govorance, ki so trajale več kot pol ure, rekli pa so nam: slabih 5 minut! Napetost v igralčevem telesu se v takih trenutkih stopnjuje in mislim, da ga ni junaka, ki mu vzdrževanje koncentracije ne povzroča dodatnega navora. Ohranjanje stika s svojim notranjim svetom je oteženo – toda ali ni igra vedno plavanje proti toku? Za igro nikoli ni idealnih pogojev, vedno nekaj ne štima, vedno je neki pritisk ali motnja. Pravzaprav je prava umetnost, da te ovire, ki jih sploh ne bi smelo biti, premagaš ali pa spremeniš v dodatno motivacijo.

Zanimivo je občutiti, kako se vsak igralec pred začetkom vaje ali predstave ograjuje pred motnjami, kajti podpreti mora svojo samozavest in notranji občutek ter se popolnoma skoncentrirati na igro. Trenutek slabe koncentracije namreč podre kamenček v mozaiku. Tu ne gre le za drobne tehnične napake, ki so pravzaprav brezpredmetne, gre za ogenj, ki mora ves čas goreti in ga že drobna kapljica nezbranosti gasi.

Zdaj je igra na odru stekla. Gledam dva igralca, ki v igri odigrata sedem različnih vlog, gledam igralca in igralko, ki igrata tudi igralca in igralko. Motiv igre v igri je bil v dramatikii že večkrat uporabljen, spomnim se na Dominika Smoleta in njegovo igro, ki nosi naslov *Igra v igri*, pa na *En španski komad* Jasmine Reza, ki smo ga igrali v Mali drami in se je vrtel okoli teatarske igre v igri, pa denimo *Visoške kronike*, v kateri igralci izstopajo iz igre, jo komentirajo ... Toda zakaj igra *Odhodi vlakov* name deluje še nekoliko drugače? *Igralec igra igralca, ki igra vlogo nekega lika* ni nekaj, česar ne bi bila vajena, toda kljub prepričljivi in povsem organski Pirnatovi igri, ki v uigranem in skladnem preigravanju z Mojco Funkl dosega hitre in duhovite komične obrate – čutim tesnobo! Čutim jo enako kot takrat, ko poslušam pretresljive zgodbe prekarnih delavcev. Mojca in Primož namreč igrata dva igralca, ki se sama trudita pričarati »ta pravo« gledališče s petimi nastopajočimi. Ne gre samo za uprizarjanje lahkotne komedije, ki jo publika rada gleda, tudi ne le za artizem transformacij v različne like, gre za golo preživetje teh dveh igralcev. Kajti, njuno gledališče sta samo onadva, sama. Nihče jima ne pomaga, sama zlagata kostume, sama premikata sceno ... Bojita se, da publika ne bo zadovoljna, da ne bosta dobila sponzorja, zato igrata situacijsko komedijo z vsemi prvina humorja, a kljub temu se zdi, kot bi se utapljala. Hitita, norita, se kregata, brzita, vpijeta in se poslušata, se sovražita in se imata kljub vsemu rada, njuna zveza ima neko skrivno zgodovino. Ta toplina med njima sije z odra, nemogoče jo je ne zaznati, hkrati je to toplina Mojce in Primoža, čutiti je, da si zaupata. Koliko časa bosta igralca zdržala ta tek? Koliko časa bosta trkala na nešteto vrat, kjer jima teatru nenaklonjeni nikoli ne odprejo? Koliko časa bosta še držala neznosni tempo pehanja, naprezanja? Koliko časa bosta zmogla tekati od sinhronizacije filmov do teatra in z otvoritve bencinske črpalke do snemanja napovedi vlakov zgolj zato, da bi preživela in da bi lahko igrala tisto, po čemer hrepeni njuno srce – pravo igro! Velike dramske vloge! In kaj, če sta zamudila že vse vlake in je njune kariere konec? V glavi že slišita tiktakanje ure, glas, ki jima nenehno doni: vajin vlak je odpeljal! Konec je. Nobene igre za vaju ne bo več!

Vedno bolj mi postaja tesnobno, čeprav se smejim Mojci in Primožu, dvema igralcema, ki jima je tudi komedija blizu, brez napake odigrata uro in pol, skoraj dve uri, a kljub temu: v tej komediji se tu in tam kot grozljiva slika pobliskne podoba današnjega umetnika svobodnjaka. Dva delata za pet ljudi in se bojita, da bosta izgubila publiko, bojita se, da ne bosta preživela, da se kot igralca ne bosta realizirala, se izpela v vseh legah raznolikih vlog. Toda kljub temu sta v vrtincu vzhičenosti presrečna, ker igra uspeva! Zdi se jima, da sta ujela pravi ton in dala vse iz sebe. Kako znani so ti občutki, doživlja jih vsak igralec! Delujejo kot nekakšen anestetik za marsikatero življenjsko rano. Stalno me muči: zakaj ni drugih igralcev v tem njunem teatru? Zakaj morata vse sama? Niso več zmogli, so našli drugo službo, so obupali, bili odpuščeni, so zboleli, umrli? In ugotovim, da je najbrž možno vse naštetu. Igralci namreč

zapuščajo gledališča, kot ljubimci zapuščajo svoje največje ljubezni, včasih še sami ne vedo, kaj jih žene v te nesrečne odločitve. Zapuščajo igralsko družino, pa čeprav jo imajo za svojo, in gredo v samoto, kdo bi vedel, zakaj. (Spomnim se na velikega Staneta Severja, ki je sam samcat izdihnil na majhnem odru v Ribnici na Pohorju.) Zakaj so igralci, ki jih poznamo le iz zgodovine gledališča, odhajali? V tovrstni literaturi piše: zdrahe, razočaranje, intrige, laži, nesoglasja, hipokrizija, odrinjenost. Nekateri ne zdržijo železne discipline in podrejanja celotnega življenja teatrskega urniku (Demeter Bitenc), drugi ne prenesejo neprestane negotovosti: bom še zaseden? Bom dobro zaseden? Bom lahko umetniško napredoval? Bom lahko preživel sebe in družino? Ne prenesejo več čakanja, čakanja, borbe, borbe, borbe ... Velikokrat žal borbe z mlino na veter. Kajti – ne glede na vso kulturno politiko, na trende in muhe, ne glede na spore, ljubezni in smrti v gledališčih: *The show must go on!* Nekateri od napora polagoma ugašajo, drugi ugasnejo v hipu. Tako kot odrska luč, tako kot se iz spomina izbriše skoraj vsaka vloga, vsak nastop, pa čeprav je igralcu v tistem hipu pomenil vse na svetu. Tako bežno in nično je igralčevo delo v gledališču. Ništrc. In kljub temu – je ves svet! Ko gledam oba igralca na tej dopoldanski vaji, ne odmaknem oči z njunih obrazov, ne morem odvrniti pozornosti od njunih gest, čutim njun odnos in si rečem: To je pravo življenje! Potem se zamislim, koliko energije je potrebno za to žarenje! Koliko znoja steče, koliko solz! Koliko mokrocvetečih rožic ljubljene Talije! Ni vloge, ki bi bila pisana na kožo, na koži igralca je samo znoj, na njegovem obrazu pa solza, ki velikokrat steče naskrivaj, v garderobi, na avtobusu, v zimski noči na kakšni zakotni ulici ... Toda v srcu igralca je njegova vloga, in ta vloga kraljuje in polno zaživi v odnosu s partnerjem. To je prava ljubezen, si rečem, ko ju gledam, Mojco in Primoža: telesi, ki jima ukazuje srce, sta ju pripeljala v gledališče, da bi polno živela, da bi igrala. In v naslednjem hipu se iluzija razblini, nekdo odigra, da se je zmotil, drugi ga popravlja, šepetata za odrom, kot vedno šepetamo in si nagajamo, a to je le odsev misli: dajmo, pokažimo, zdržimo, saj bomo zmogli! Ujeli bomo vlak, ki nas bo peljal tja, kamor smo vedno želeli, v perpetuum mobile gledališča, da bi pustili svoj *privatni lajff* zunaj (s tem imam vedno težavo: lajf je lajf – en sam, privatno je namreč tudi osebno in osebno je vedno tudi odrsko, a hkrati: privatizem je grozen, poruši odrsko življenje) in bi se zavrteli v skupni ples, kot večče na luči. Da bi še enkrat stavili na to ruleto teatra, čeprav vemo, da bomo na koncu izgubili, da je v vsakem primeru dobiček le Hekuba, iluzija!

Na vaji je sledil kratek odmor, a lika v predstavi si ga ne privoščita, kajti dober igralec je utrujen igralec, zato: daj, konj, povleci še malo, teči na sinhronizacijo, teči v teater, publika že čaka, da vidi, kaj znaš, da se zabava, da ji daš ekstrakt življenja. Dajmo! Začetek. *Kako že gre?* Znana zadrega vsakega igralca, pred vstopom na oder se mu za hip zazdi, kot da je vse pozabil, strah ga je, a nikar! Tvoje telo ima spomin, prijatelj, in terja, da ga pošlješ v ring. In greš, ker ljudje potrebujejo živega človeka na odru,

potrebujejo njegovo igro, da jim daš tisto, česar sami ne morejo, ne zmorejo živeti postoterjeno v stotih zgodbah hkrati, ne morejo se postoterjeno žrtvovati, se postoterjeno smejati, postoterjeno trpeti ... Ti to zmoreš, in ker je tvoje telo postalo odvisno od adrenalina, ki ga v vznosenosti začutiš samo še na odru, letiš na sinhronizacijo, na snemanje, na radio, nazaj v teater, ker takrat dihaš, kričiš, čustvuješ – postoterjeno. Ej, to je življenje, bratec! Velik užitek in velika strast! In končno tudi popolno izčrpanje. Postaneš senca sebe, vlečeš se po cestah z zadnjimi moči in zreš proti nebu, sprašujoč se, je že čas? Tvojega življenja, dragi igralec, draga igralka, ne določa obstoj v koledarskem času, ta čas je lahko dolg sto let in več, pa ti ne bo dal ničesar in tudi ti ne boš dal v tem dolgem času ničesar presežnega. Vse privatno življenje je le nekakšna veža, priprava, čakanje na pravo postoterjeno življenje, ki ga živiš na odru. Tvoj čas so strastni, napeti trenutki odrskega ustvarjanja, tedaj ima vajino življenje smisel. Včasih le za hip, ko doživita visoko harmonijo igranja. Čas obstoja v realnem življenju je v primerjavi z odrskim minoren, lahko živiš dolgo, pa ne zaživiš in si vse dolgo življenje hladno kot mrtvec. Vprašaj se, igralec, si izven gledališča res enako živ človek? Živeti za gledališče je sveta dolžnost in sveta radost, ki ti pripada, kot pripadata zrak in sonce vsakemu živemu bitju. Bolečine in razočaranja so del te usode, a tvoje življenje ima smisel! Zato vztrajaj, ne igray na pol in poceni, igray tudi po fl, kot bi igral Shakespearja, dvigni glavo in odpri srce! Tvoje telo ima spomin, znalo te bo peljati, slepega zaljubljenca, po natančni mizansceni življenja za gledališče. Zaupaj svojemu telesu, izdalo te bo šele takrat, ko bo presodilo, da si svojo nalogo opravil.

Gledam dva občutljiva človeka, ki bosta še štirinajst dni potrpežljivo klesala svojo igro, bila kiparja, kamnoseka in Sizifova nosilca svojega kamna. Uporabila bosta vse svoje moči, da ga bosta valila pred seboj, odklesala odvečno, brusila in ljubeče gladila ter skušala napraviti presežek. A kaj, ko se ta nikoli ne zgodi na ukaz, ne na režijski napotek, pa naj bo ta še tako natančen, prefinjen in genialen. Umetniško delo se rodi iz potrpežljivega sajenja, zalivanja, obrezovanja, gnojenja, in končnega miru, ko lahko igralec čaka, da nanj posije sonce in vloga kot roža vzcveti. Veseli se, igralec, tega čudeža in ne boj se posloviti od uvelega cvetja, kajti le-ta je humus bodočim rožicam Talije.